

HANDLÄGGARE/ENHET
Arbetslivsenheten
Anna Fransson

DATUM
20090128

DIARIENUMMER
20080666

ERT DATUM
2008-12-08

ER REFERENS
S2008/10198/SF

Socialdepartementet
□ Fredsgatan 8
□ 103 33 STOCKHOLM

LOs yttrande över SOU 2008:102 Brist på brådska – en översyn av aktivitetsersättningen

LOs ställningstaganden

- Det är bra att se över trygghetssystemet för dem som från tidig ålder helt saknar arbetsförmåga
- Det är bra om de som har arbetsförmåga får bättre stöd och hjälp att ta tillvara den inom arbetsförmedlingen.

Men:

- De som har arbetat och tjänat in ett inkomstrelaterat skydd mot inkomstbortfall vid långvarig ohälsa ska inte diskrimineras om de har oturen att drabbas av detta i unga år.
- De med partiell arbetsförmåga ska inte behöva riskera att hamna mellan stolarna.
- Insatserna från arbetsförmedlingen ska vara ambitiösa och sättas in omedelbart.

Aktivitetsersättningen avskaffas

Utredningen visar på ett bra sätt att aktivitetsersättningen inte har fungerat så som den var tänkt vid införandet. Att ha med ordet aktivitet i namnet är ingen garanti för att det genomförs i praktiken. Under den tidsperiod som aktivitetsersättningen har funnits har försäkringskassan brottats med stora problem och omorganiserats samtidigt som ett lavinartat inflöde till försäkringen lamslog handlägningsprocessen. De som kanske allra svårast har hamnat i kläm är de ungdomar som inte har fått det stöd och den hjälp att komma in på arbetsmarknaden som samhället borde ha bistått med.

POSTADRESS 105 53 Stockholm
BESÖKSADRESS Barnhusgatan 18
TELEFON 08-796 25 00 TELEFAX 08-24 52 28
E-POST mailbox@lo.se HEMSIDA www.lo.se
ORGANISATIONSNUMMER 802001-9769
BANKGIRO 368-4834 PLUSGIRO 8 50-8

Landsorganisationen i Sverige

Någon har sagt att ett samhälle alltid kan bedömas utifrån hur man behandlar de svagaste och en grupp som är mycket utsatt är gruppen funktionshindrade ungdomar. Det handlar dock inte om en homogen grupp. Dels finns det de som har medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning i sådan omfattning att de aldrig kommer att kunna arbeta. De döms idag till ett liv i fattigdom, något som utredningen så väl belyser men som man tyvärr inte har mäktat med att utveckla ett fullständigt förslag för.

Dels finns de som har funktionsnedsättning som gör att de med största sannolikhet aldrig kan försörja sig själva fullt ut och dels finns det de som har arbetat men sedan hamnat i långvarig sjukskrivning som har lett till aktivitetsersättning. Männen är överrepresenterade i den förra gruppen och kvinnorna i den senare.

Det är positivt att utredningen differentierar mellan dessa grupper eftersom de har väsentligt olika behov och möjligheter. LO saknar dock en ordentlig analys av villkoren för dem som har deltagit i arbetslivet men drabbats av kronisk eller långvarig arbetsförmåga redan före trettio års ålder. I betänkandet föreslås en rad stora förändringar på ett relativt begränsat antal sidor och ibland är underlaget helt enkelt för kortfattat för att det ska gå att bilda sig en uppfattning om exakt hur utredningen har resonerat. Utredningen brister på viktiga punkter, varför det behöver tas fram ytterligare underlag för att förslagen ska kunna genomföras på ett bra sätt.

Sjukersättning för unga – SU

Den nya föreslagna ersättningsformen Sjukersättning för unga – SU, är tänkt att fungera som den tidigare aktivitetsersättningen med ett viktigt undantag, att den endast kan beviljas på heltid för ungdomar som under överskådlig framtid helt saknar arbetsförmåga.

Att de som har en partiell arbetsförmåga får stöd att ta tillvara den inom Arbetsförmedlingen är bra. LO betonar dock vikten av att Arbetsförmedlingens insatser är tillräckligt kvalificerade när det gäller habilitering, rehabilitering och hjälpmedelsinsatser, så att de funktionshinder dessa unga har inte med tiden förvärras, vilket kan minska arbetsförmågan. En annan viktig fråga är den ersättning som ska gälla, vilket berörs ytterligare nedan.

LO välkomnar en framtida utredning om ett bättre trygghetssystem för unga som helt saknar arbetsförmåga. Viktigt att beakta vid en sådan är också den grupp av unga som idag har ett upparbetat inkomstrelaterat skydd inom aktivitetsersättningen. LO utgår från att en framtida utredning kommer att se

till denna grupps rättighet att likt andra som deltar på arbetsmarknaden och som avstår löneutrymme till de gemensamma trygghetssystemen kunna tillgodoräkna sig inkomstrelaterad trygghet mot inkomstbortfall vid arbetsoförmåga. Något annat vore åldersdiskriminering.

En helt ny ersättning behövs för personer med medfödda, eller tidigt förvärvade, funktionshinder

Enligt förslaget ses införandet av den nya föreslagna ersättningsformen Sjukersättning för unga – SU, som en tillfällig lösning i väntan på en större reform. Utredningen gör en bra analys av behovet av en helt ny typ av stöd till dem som har medfödda eller tidigt förvärvade grava funktionshinder. LO instämmer i att det för dessa är orimligt att ha drivkrafterna till arbete som övergripande princip för ersättningsnivå och konstruktion på trygghetssystemet.

LO kräver sedan tidigare att det görs något åt sjuk- och aktivitetsersättningen som idag fungerar som en fattigdomsfälla för unga. Utgångspunkten är att ersättningen ska räknas upp med inkomstutvecklingen, inte bara med prisutvecklingen och att skyddet för unga med få år i arbetslivet ska förbättras.

Det är svårt att veta vad utredningen har för tankar kring hur de som har hunnit arbeta upp ett inkomstrelaterat skydd ska behandlas i det föreslagna systemet. Dessa ska inte behöva diskrimineras för att de har oturen att drabbas av ohälsa i unga år, utan ha rätt till ett gott inkomstrelaterat skydd med en uppräknings som följer inkomstutvecklingen i samhället. Många med LO-yrken uppnår mer eller mindre sin slutliga lönenivå tidigt i arbetslivet. LO anser att dessa intjänade rättigheter ska räknas även framledes.

LO bifaller därför förslaget om ett nytt trygghetssystem till dessa grupper som har som mål att främja delaktighet i demokrati och samhällsliv. Ingen ska behöva dömas till ett liv i fattigdom. LO hyser en förhoppning att regeringen snarast tillsätter en utredning med uppdrag att konstruera ett förslag på ett nytt trygghetssystem enligt ovan.

Frågan är vad som händer med de unga som har bedömts helt sakna arbetsförmåga idag men som kanske kan återfå viss arbetsförmåga på längre sikt, eller dem som har fått vad som bedöms som ett allvarligt funktionshinder efter en tids deltagande på arbetsmarknaden. Utredningen betonar hela tiden att det är medfödda eller tidigt förvärvade funktionshinder som ska vara grund för det nya stödet.

Aktivitetsersättning vid förlängd skolgång inordnas i studie-stödssystemet

LO har redan tidigare (bland annat i remissvar till Gymnasieutredningen (SOU 2008:27) ställt sig bakom möjligheten till förlängning av gymnasie-studierna. En sådan möjlighet bör då också stödjas av fortsatta studiebidrag. Elever som upplever problem med studierna av olika anledningar och släpar efter inom vissa ämnen kan därmed stimuleras att fullfölja sina studier.

LO stöder också slopandet av tjuugoårsgränsen för deltagande i vuxen-utbildning. Detta kan utgöra en viktig förändring för de ungdomar som behöver ett alternativ till förlängd studietid, deltar i ett individuellt alternativ eller är nyanlända från andra länder.

Det är positivt om ungdomar med funktionshinder kan omfattas av det ordinarie studiemedelssystemet och därmed slippa den stigmatisering det kan innebära att som idag omfattas av aktivitetsersättningen. En förutsättning för att det ska vara rimligt att genomföra den föreslagna förändringen är dock att de unga det handlar om får en laglig rätt till det högre bidragsbeloppet i studiemedlet och att en lagändring på området således kommer till stånd.

Utöver att ersättningsnivån förändras är ytterligare en faktor att ta hänsyn till att antalet studiemedelsterminer man har rätt att ta ut är begränsat till tolv. Förlängda gymnasiestudier får inte ses som att det utrymmet utnyttjas och terminsavräkning sker. När det gäller vuxenstudier med den högre bidragsdelen i studiemedlet, som inte är att betrakta som en ren förlängning av studietiden, menar LO att avräkningssystemet även ska gälla för denna grupp av studerande.

Utökad uppdrag till arbetsförmedlingen

Det finns en risk att personer med funktionsnedsättning ”försvinner” inom arbetsförmedlingen likväl som de har nedprioriterats hos Försäkringskassan. Så får inte ske. Denna grupps arbetsförmåga skall tas tillvara. Med nuvarande regelverk med strikta tidsgränser är det än mer angeläget att insatser kommer till stånd med en gång så att det inte bildas långa väntetider. Det är inte acceptabelt att unga funktionshindrade riskerar att hamna utan annan försörjning än det kommunala försörjningsstödet.

Utredningen föreslår att olika tidsgränser för förberedande insatser och praktik tas bort. Utvecklingsanställningar föreslås kunna pågå tills personen fyller 30 år. Det finns en risk för att det skapar inlåsnings effekter. Samtidigt är det viktigt med en stor flexibilitet för att ta tillvara den arbetsförmåga som finns.

Utredningen nämner mycket lite om tillgången på arbetstillfällen för funktionshindrade ungdomar som ska ut i arbetslivet mitt i en lågkonjunktur och i konkurrens med dem utan hälsoproblem. Det behöver utredas ytterligare innan en reform träder i kraft om det går att garantera dessa unga sysselsättning och om man kanske bör tänka över vilken tidpunkt som kan vara lämplig.

Frågan är vilken ersättning som ska ges till dem som förs över till Arbetsförmedlingen. Antagligen har få rätt till a-kassa ens enligt grundnivån. Å andra sidan är det många LO-medlemmar som hinner arbeta i 10 år innan de fyller 30 år. Utredningen tycks inte ta hänsyn till dessa när man redovisar olika ekonomiska utfall. Ingen av de unga som berörs av utredningens förslag ska behöva hamna utan en godtagbar ekonomisk trygghet.

ILO-kommittén uppmanar i sitt yttrande regeringen att i det fortsatta utredningsarbetet vara uppmärksam på att gällande ILO-konventioner riskerar att brytas med de förslag utredningen lägger. ILO-kommittén visar på flera problem varav det allvarligaste är den låga ersättningsnivå som kan drabba dem som istället för aktivitetsersättning går över till att få den lägre ersättningen i aktivitetsstödet inom arbetsmarknadspolitiken. Detta kan strida mot ILO-konvention 128, artikel 27. LO instämmer i kritiken och uppmanar regeringen att rätta sig efter de ILO-konventioner Sverige har bundit sig vid.

Ingen möjlighet till partiell sjukersättning

En stor del av de unga som förslagen berör kommer endast att ha partiell arbetsförmåga och endast kunna söka arbete på deltid. Frågan är vad som händer med dem som har under 50 procents arbetsförmåga. För att kunna få rätt till arbetslöshetsersättning krävs att man söker arbete på minst halvtid och arbetar minst 17 timmar i veckan. Men långt ifrån alla som berörs av utredningens förslag kommer att kunna ta ett arbete på halvtid.

LO anser att utgångspunkten för unga med funktionshinder och nedsatt arbetsförmåga ska vara att även en mycket liten arbetsförmåga ska tas tillvara och att den ekonomiska tryggheten ska vara så god att de som tror sig ha en liten arbetsförmåga ska våga pröva sin förmåga, hellre än att bli bedömd som helt arbetsoförmögen. Ingen ung människa med funktionshinder eller annan arbetsoförmåga ska riskera att hamna mellan stolarna och tvingas vända sig till det kommunala försörjningsstödet.

Att ta bort möjligheten till partiell sjukersättning för dem under 30 år är ett åtagande för arbetsförmedlingen och för hela samhället. Det kommer alltid att finnas unga med delvis nedsatt arbetsförmåga. När möjligheten till

ekonomisk trygghet för detta inom ohälsosystemet tas bort ska samhället bistå med subventioner på den nivå som behövs och också med tillgängliga arbetstillfällen.

Jämställdhet

Det finns en viss överrepresentation av män i de lägre åldrarna och en viss överrepresentation av kvinnor i de högre åldrarna bland dem som har aktivitetsersättning. Det betyder antagligen att fler kvinnor än män i gruppen tidigare har deltagit på arbetsmarknaden innan de av olika skäl slagits ut.

När man ser till diagnoserna som ligger till grund för beslut om aktivitetsersättning i den psykiska undergruppen finns det tydliga skillnader mellan män och kvinnor. Det är en betydligt större andel kvinnor än män som har förstämningssyndrom (depression) och neurotiska syndrom (som stress, ångest och fobi) som orsak till aktivitetsersättningen. Bland männen är det en betydligt större andel jämfört med kvinnorna som får aktivitetsersättning på grund av hyperaktivitetsstörning (ADHD) eller genomgripande utvecklingsstörning (autism, Aspergers syndrom).

Gruppen med aktivitetsersättning är som sagts mycket heterogen. Och uppenbarligen finns det också en könsdimension i det hela. Denna dimension borde ha utretts mer utförligt så att läsaren hade kunnat bilda sig en bättre uppfattning om konsekvenserna av utredningens förslag på jämställdheten mellan kvinnor och män. LO menar därför att en genomgripande jämställdhetsanalys behöver göras.

Landsorganisationen i Sverige
Stockholm som ovan

Wanja Lundby-Wedin

Anna Fransson

Bilaga: Yttrande från Kommunalarbetsförbundet